

Üniversite Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin Sosyo-Demografik Faktörler Açısından İncelenmesi¹

Investigation of University Students' Aggression Levels in Terms of Socio-Demographic Factors

Kevser KÜÇÜK CAN²

Öz

Üniversite öğrencileri arasındaki saldırganlık düzeylerini anlamak, ergenlik dönemindeki bu önemli sosyal sorunu anlaşılmasına yardımcı olabilir. Bu tür araştırmalar, saldırgan davranışlara ilişkin risk faktörlerinin belirlenmesinde ve bu faktörlerin davranışı nasıl etkilediğinin anlaşılmasında önemli bir rol oynamaktadır. Bu, önleme ve müdahale stratejilerinin geliştirilmesini sağlamaktadır. Ayrıca sosyo-demografik faktörlerin saldırganlık düzeyleri üzerindeki etkisini incelemek, sosyal bilimlerin genel bilgisine katkıda bulunabilir. Bu çalışmada üniversite öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri çeşitli sosyo-demografik faktörler açısından irdelenmiştir. Bu araştırmada 2021-2022 eğitim-öğretim yılında Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi'nde farklı bölümlerde öğrenim gören öğrenciler arasından 570 kişilik bir örneklem, tesadüfi örnekleme yöntemi kullanılarak seçilmiştir. Öğrencilere sosyo-demografik bilgi formu ve Türkçe'ye Madran (2012) tarafından uyarlanan Saldırganlık Ölçeği uygulanmıştır. Veriler SPSS Windows 25.0 programına girilmiş ve analiz için Anova ve t-testi uygulanmıştır. Araştırma sonuçları incelendiğinde; erkeklerin fiziksel saldırganlık, sözel saldırganlık, saldırganlık puan ortalaması kadınlardan yüksek olduğu, 25 yaş ve altı katılımcıların fiziksel saldırganlık, düşmanlık, öfke, saldırganlık puan ortalaması 26 yaş ve üstü olanlardan yüksek olduğu görülmüştür. Ayrıca bölüm değişkenine göre ise sosyal bilimler olan katılımcıların fiziksel saldırganlık, saldırganlık puan ortalamasının eğitim bilimleri olan katılımcılara göre daha yüksek olduğu, bekarların düşmanlık, saldırganlık puan ortalaması evlilerden yüksek olduğu, önlisans ve altı olanların fiziksel saldırganlık, öfke, saldırganlık puan ortalaması lisans ve üstü olanlardan yüksek olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Saldırganlık, saldırganlık türleri, şiddet.

Abstract

Understanding levels of aggression among university students can help to understand this important social problem in adolescence. Such research plays an important role in identifying risk factors for aggressive behavior and understanding how these factors influence behaviour. This enables the development of prevention and intervention strategies. In addition, examining the impact of socio-demographic factors on aggression levels can contribute to the general knowledge of social sciences. In this study, a sample of 570 students was selected using a random sampling method among the students studying in different departments at Kırşehir Ahi Evran University in the 2021-2022 academic year. The socio-demographic information form and the Aggression Scale adapted into Turkish by Madran (2012) were applied to the students. The data were entered into the SPSS Windows 25.0 programme and Anova and t-test were applied for analysis. When the results of the research were analysed, it was seen that the mean scores of physical aggression, verbal aggression and aggression of males were higher than females, and the mean scores of physical aggression, hostility, anger and aggression of the participants aged 25 and under were higher than those aged 26 and over. In addition, according to the department variable, it was concluded that the mean scores of physical aggression and aggression of social sciences participants were higher than those of educational sciences participants, the mean scores of hostility and aggression of single participants were higher than those of married participants, and the mean scores of physical aggression, hostility, anger and aggression of associate degree and below participants were higher than those of bachelor's degree and above.

Keywords: Aggression, types of aggression, violence.

¹ Bu çalışma, Dr. Öğr. Üyesi ERCAN YAVUZ danışmanlığında Kevser KÜÇÜK CAN tarafından yazılan ve 2023 yılında Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsünde savunulan "Ruhsal Durumun Saldırganlık Davranışı Üzerindeki Etkisinde Boş Zaman Katılımının Aracılık Rolü" adlı doktora tezinden türetilmiştir. / This study was written by Kevser KÜÇÜK CAN under the advisor of assistant professor phd ERCAN YAVUZ and defended at the Ankara Hacı Bayram Veli University Graduate School of Education in 2023. It is derived from the doctoral thesis titled 'The Mediating Role of Leisure Time Participation in the Effect of Mental State on Aggressive Behaviour.' defended in 2023 at the Graduate School of Ankara Hacı Bayram Veli University.

² Dr., Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, kevs.kucuk@ahievran.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-7984-8941>, <https://ror.org/05rrfpt58>

Makale Türü/Article Type: Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi/Received Date: 10.12.2024 – **Kabul Tarihi/Accepted Date:** 20.06.2025

Atıf İçin/For Cite: KÜÇÜK CAN K., "Üniversite Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin Sosyo-Demografik Faktörler Açısından İncelenmesi", *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 2025;24(3):1191-1210

<https://doi.org/10.17755/esosder.1599312>

License: CC BY-NC 4.0

Giriş

İnsanlığın varoluş tarihinin savaş, ölüm, yağma, fetih gibi çeşitli olaylardan oluştuğu dikkate alınırsa saldırganlığın insan yaşamındaki yeri kolaylıkla anlaşılmaktadır. Freud tarih boyunca saldırganlığın bu kadar sık görülmesinin arkasında doğuştan gelen bir içgüdü olduğuna inanmaktadır. Freud'a göre saldırganlık yalnızca insanlarda değil aynı zamanda hayvanlarda ortaya çıkan, hem her yerde bulunan hem de tanımlanması zor olan bir olgudur (Budak, 2000; Anand, 2024). Kavram, Latince “doğru” anlamına gelen “ad” ve adım anlamına gelen “gradi” sözcüklerinden türetilmiştir. İngilizce’de “aggression” olarak bilinen saldırganlık, ilerlemek anlamına gelmektedir (Kabakuş, Özen & Eyku, 2013, Küçük Can 2023).

Saldırganlık; bağırma, bir şeyler fırlatma ve fiziksel şiddet gibi çok çeşitli davranışları içeren heterojen bir yapıdır (Myburgh, Poggenpoel & Fourie, 2020) Saldırgan davranışlar her yerde bulunur; farklı gelişim aşamalarında, cinsiyetlerde ve kültürlerde sergilenir ve bu davranışlar birden fazla ruhsal hastalık türünün tanısının bir parçasıdır (Kanwal & Naqvi, 2021; Sommer vd., 2024). Saldırganlık; özellikle kronik ve normatif olmayan düzeylerde, değişen gelişimsel yörüngeler (örneğin okul başarısızlığı, hapis) yoluyla faillerin kendileri için büyük fiziksel, duygusal ve ekonomik yük oluşturur. Aynı zamanda kurbanlar, aile üyeleri ve toplumun tamamı üzerinde de büyük etkilere sahiptir (Iqbal, Bardwell & Hammond, 2021).

Özellikle saldırgan eylemlerin gerçekleştirilmesi ile oluşan sosyal, ekonomik ve kamu sağlığı yükü derindir (Brunson, 2019). Hayatta kalanlar genellikle acil ve uzun vadeli tıbbi müdahale gerektiren ciddi fiziksel yaralanmalardan muzdarip olur, ruh sağlığı bozuklukları geliştirir ve sosyal işlev görmede zorluklar yaşarlar (Holmes vd., 2022). Kamu ve özel kuruluşlar, mağdurlara fiziksel ve ruhsal sağlık tedavisi sağlamak, önleme programları uygulamak ve suçluları kovuşturmak için ciddi mali kaynaklar harcamaktadır (Wright, Kankkunen & Jokiniemi, 2022, Conway vd., 2024).

Saldırganlık insan toplumunda, özellikle de öğrenciler arasında yeni bir sorun değildir. Öğrenciler çeşitli kişisel ve sosyal stres etkenleriyle karşı karşıya kaldıklarından genellikle yüksek düzeyde stres yaşarlar. Üniversite öğrencileri arasında saldırgan davranışlara dair kanıtlar vardır. Öğrenciler kritik bir geçiş döneminde olan özel bir gruptur (Şahin, 2014; Haller, 2022). Akademik stres, yeni sosyal ilişkiler, yaşam koşullarındaki değişiklikler gibi pek çok neden öğrencinin saldırgan davranışlarda bulunma olasılığını artırmaktadır (Wei, 2022; Hernandez-Torrano vd., 2020). Üniversite öğrencilerinin sergilediği saldırgan davranışları anlamlandırmak için literatürde yerleşik ve yaygın kabul görmüş çeşitli kuramsal yaklaşımlar bulunmaktadır.

İçgüdü teorileri, saldırganlığın doğuştan gelen bir dürtü veya enerji birikimi olduğunu öne sürer. Sigmund Freud, insandaki ölüm içgüdü (Thanatos) kavramını ortaya atarak, bireyde biriken yıkıcı enerjinin dışa vurumunun saldırgan davranışlara yol açtığını savunmuştur (Haidu & Vlaicu, 2020). Etolog Konrad Lorenz ise hayvan davranışlarından yola çıkarak, insanın da birçok tür gibi saldırganlık içgüdü ile donatıldığını ve bu içgüdüün hayatta kalma değeri olduğunu belirtmiştir. Lorenz’e göre organizmada saldırganlık enerjisi zamanla birikir ve uygun bir tetikleyici bulunduğunda boşalarak saldırgan davranışa dönüşür. Ancak kültürel faktörler nedeniyle insanlarda bu mekanizma “kusurlu” çalışabilir ve uygunsuz, aşırı şiddet şeklinde ortaya çıkabilir (Anand, 2024).

Bandura’nın sosyal öğrenme teorisi (2024), saldırganlığın öğrenilmiş bir davranış olduğunu öne sürer. Bu yaklaşım, gözlemsel öğrenme yoluyla bireylerin çevrelerindeki modellerden (ebeveynler, akranlar, medya karakterleri vb.) saldırgan davranışları öğrenebileceğini vurgular (Bandura, 2002). Özellikle çocukluk ve ergenlik döneminde şiddet içerikli davranışlara tekrar tekrar tanık olan bireyler, bu deneyimler sonucunda saldırganlığı destekleyen bilişsel yapılar (örneğin; dünyaya dair saldırgan şemalar, şiddeti onaylayan

normatif inançlar) geliştirebilir ve bunlar ilerleyen yaşlarda kalıcı hale gelebilir (Huesman, 2018). Bu kuram, üniversite öğrencilerinin saldırganlık düzeylerini incelerken de önemlidir. Çünkü aile içi şiddet, akran zorbalığı, mahallelerdeki suç oranı veya medya tüketimi gibi sosyo-demografik etkenlerin öğrencilerin saldırganlık davranışlarına öğrenme yoluyla etkiye bulunabileceğini öngörmektedir.

Saldırganlığın sebeplerine dair en eski kuramlardan biri de Dollard ve arkadaşlarının 1939'da ortaya attığı Engellenme-Saldırganlık Hipotezi'dir. Bu hipoteze göre engellenme (frustrasyon), yani bir kişinin hedeflediği amaca ulaşmasının engellenmesi veya beklentilerinin boşa çıkması, daima saldırganlığa yol açan bir öfke dürtüsü yaratır (Wang ve diğerleri, 2024). Bir diğer deyişle her saldırgan eylemin ardında bir engellenme, ve her engellenmenin ardında bir saldırganlık eğilimi vardır (Gilbert & Bushman, 2020). Üniversite öğrencilerinin maruz kaldığı stres ve hayal kırıklıkları, akademik başarısızlıklar, işsizlik kaygısı, sosyal ilişkilerdeki problemler bu kuram ışığında incelendiğinde, biriken engellenme deneyimlerinin bazı öğrencilerde saldırgan tepkilere neden olabilmektedir.

Son yıllarda saldırganlık literatüründe öne çıkan en kapsayıcı yaklaşımlardan biri, Genel Saldırganlık Modeli (General Aggression Model, GAM) olarak bilinen bütünlük kuramsal çerçevedir. Anderson ve Bushman (2002) tarafından geliştirilen bu model, farklı kuramların unsurlarını bir araya getirerek saldırganlığı çok boyutlu şekilde açıklar. Genel Saldırganlık Modeli'ne göre, saldırgan davranış bir kişisel faktörler (kişinin mizacı, inançları, geçmiş yaşantıları, genetik ve biyolojik özellikleri) ile durumsal faktörlerin (ortamdaki provokasyon, stres, alkol kullanımı, sıcaklık, kalabalık gibi uyarıcılar) etkileşiminin sonucunda ortaya çıkar (Allen, Anderson ve Bushman, 2018). Öğrencinin saldırgan tutumlar, empati düzeyi, dürtüsellik gibi kişilik özellikleri ile sosyo-demografik çevresi, aile yapısı, arkadaş grubu, toplumsal normlar etkileşerek belirli durumlarda (bir tartışma, bir rekabet ortamı, alkol alınması) saldırgan davranışlara yol açabilir. Dolayısıyla GAM, bireysel farklılıklar ile durumsal tetikleyicileri birleştirerek, karmaşık sosyal ortamlardaki saldırganlığı açıklamada güçlü bir teorik zemin sunmaktadır.

Mevcut araştırmalar, üniversite öğrencilerinde saldırganlık düzeylerinin çeşitli değişkenlere bağlı olarak anlamlı farklılıklar gösterebileceğini ortaya koymaktadır. Özellikle cinsiyet faktörü, saldırganlık davranışlarında en tutarlı belirleyicilerden biri olarak görünmektedir. Birçok çalışmada erkek öğrencilerin fiziksel ve dışa yönelik saldırganlık puanlarının kadın öğrencilere kıyasla daha yüksek olduğu saptanmıştır (Kızıлтаş, 2016; Vuelas, Sanchez & Cortes, 2022; Bozzini vd., 2020). Bu durum, fiziksel ve sözel saldırganlık boyutları da dahil olmak üzere farklı ölçümlerde tutarlı biçimde gözlemlenmiştir (Gijwani ve diğerleri, 2021). Dolayısıyla cinsiyet faktörü, üniversite öğrencileri arasında saldırganlık düzeylerindeki farklılığı anlamada kritik bir değişken olarak görülmektedir.

Sosyo-demografik faktörler arasında cinsiyet dışında kalanların etkilerine dair bulgular ise daha karmaşıktır ve tutarsızlık gösterebilmektedir. Yaş faktörü bunlardan biridir; genel olarak ergenlikten yetişkinliğe geçişte saldırgan davranışların azaldığı bilinse de (Breet, Myburgh & Poggenpoel, 2010; Myburgh, Poggenpoel & Cornelius, 2020), üniversite öğrencileri gibi dar bir yaş aralığında bu etkinin boyutu belirsizdir. Bazı araştırmalar (Alami vd., 2015; Thomas, 2019), farklı yaş gruplarındaki üniversite öğrencilerinin saldırganlık kaynaklarının değişebileceğini göstermiştir. Örneğin Ramish, Siddique ve Laghari'nin (2024), Pakistan'daki üniversite öğrencileri üzerinde yaptıkları çalışmada, 20'li yaşların başındaki öğrencilerde finansal memnuniyetsizliğin saldırgan davranışlara katkı sağladığı, buna karşın daha ileri yaştaki (özellikle 28 yaş ve üzeri) öğrencilerde akademik performansla ilgili memnuniyetsizliklerin ve diğer bazı faktörlerin saldırganlığı etkilediği ortaya konmuştur. Bu sonuç, daha olgun öğrencilerin ve daha genç öğrencilerin saldırganlık davranışlarının farklı dinamiklere sahip olabileceğini düşündürmektedir.

Diğer yandan, öğrencilerin sosyo ekonomik ve ailevi arka planlarının da saldırganlık düzeyleri üzerinde etkili olabileceği yönünde bulgular mevcuttur. Özellikle gelir düzeyi ve sosyoekonomik statü, gençlerdeki saldırganlık eğilimlerini şekillendirebilir. Alt sosyo ekonomik çevreden gelen gençlerin, üst sosyo ekonomik çevreden gelen akranlarına oranla daha açık ve fiziksel biçimde saldırgan davranış sergiledikleri, daha avantajlı konumdaki gençlerin ise nispeten daha dolaylı ve örtük saldırganlık türlerine yöneldiği gösterilmiştir (Breet vd., 2010). Bu durum, ekonomik güçlükler ve buna eşlik edebilen stres faktörlerinin saldırganlığı tetikleyebildiğini düşündürmektedir. Benzer şekilde öğrencinin ailesinin yapısı ve destek düzeyi de saldırganlık üzerinde belirleyici olabilir. Nitekim bir çalışmada, erkek öğrencilerin saldırgan davranışlarının aile ortamından etkilendiği bulunmuştur. Aile içi destek ve iletişim eksikliğinin, özellikle erkek öğrencilerde, saldırgan eğilimleri artırdığı rapor edilmiştir (Ramish vd., 2024).

Medeni durum da genç yetişkinlerdeki saldırganlıkla ilişkisi incelenen bir diğer faktördür. Bu konuda literatürde tutarsız bulgular mevcuttur. Bazı çalışmalar evli olmanın saldırganlık üzerinde koruyucu bir etkisi olabileceğini öne sürerken, diğerleri tam tersini bildirmektedir. Örneğin, İran’da üniversite öğrencileriyle yürütülen bir araştırmada evli öğrencilerin saldırgan davranış sergileme olasılığının bekâr öğrencilere kıyasla anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu saptanmıştır (Alavijeh vd., 2015). Buna karşın başka bir çalışmada bekâr gençlerin evlilere göre daha fazla saldırganlık gösterdiği rapor edilmiştir (Grassi, 2001; Swanson vd., 2002; Alami vd., 2015). Bu çelişkili sonuçlar, medeni durumun saldırganlık üzerindeki etkisinin dolaylı ve bağlama bağlı olabileceğini düşündürmektedir. Özellikle üniversite öğrencileri popülasyonunda evli öğrenci sayısının az ve genellikle daha ileri yaşlarda olması, kültürel ve bireysel farklılıklarla birlikte bu ilişkinin karmaşık bir hal almasına yol açabilmektedir. Benzer biçimde öğrencinin yaşadığı yer (örneğin ailenin yanında kalma, yurttan kalma veya tek başına yaşama) da saldırganlıkla ilişkili bulunabilmektedir. Ailesinden uzakta, özellikle şehir dışında öğrenim gören öğrenciler, yeni sosyal çevreye uyum sağlarken yaşadıkları zorluklar nedeniyle daha yüksek stres ve dolayısıyla saldırganlık gösterebilirler. Buna karşılık ailesiyle yaşayan veya yoğun sosyal destek alan öğrencilerde saldırganlık düzeylerinin daha düşük olabileceği ileri sürülmektedir. Ancak bu konulardaki bulgular henüz sınırlıdır ve farklı kültürel bağlamlarda değişkenlik gösterebilir. Dolayısıyla mevcut çalışmada medeni durum ve yaşanan yer gibi faktörler de incelenerek, bu değişkenlerin saldırganlık üzerindeki olası etkilerine dair veri sağlanacaktır.

Literatürde ayrıca öğrencilerin öğrenim durumuna (eğitim düzeyi) ve akademik birimlerine (sınıf ve bölüm) bağlı olarak saldırganlık eğilimlerinin değişip değişmediği konusu da dikkat çekmiştir (Aroyewun vd., 2022). Bazı araştırmalar, öğrencilerin eğitim gördükleri fakülte veya bölümlerin kültürel yapısının ve rekabet düzeyinin, öğrencilerin davranışlarına yansıdığını göstermektedir. Örneğin spor bilimleri, mühendislik veya fen gibi alanlarda okuyan öğrenciler ile sosyal bilimler alanlarındaki öğrencilerin saldırganlık puanları karşılaştırıldığında anlamlı fakülte bazlı farklılıklar bulunmuştur. Türkiye’de yapılan bir çalışmada, farklı fakültelerdeki öğrenciler arasında özellikle fiziksel saldırganlık ve öfke boyutlarında belirgin farklar saptanmış; bu durum bazı fakültelerin rekabetçi atmosferinin veya cinsiyet kompozisyonunun (örneğin, mühendislik fakültelerinde erkek çoğunluğu) etkisine bağlanmıştır (Çelik & Kolayış, 2023). Spor bilimleri alanındaki öğrencilerle yapılan bir araştırmada ise, öğrencilerin bağlı bulunduğu bölüme göre saldırganlık eğilimlerinin değişebildiği gösterilmiştir (Erdal ve diğerleri, 2018). Bununla birlikte, öğrencinin sınıf düzeyi (örneğin birinci sınıf mı son sınıf mı olduğu) da olası bir etkidir. Nitekim Das ve Tripathy’nin (2015) yaptıkları çalışmada, üniversite birinci sınıf öğrencilerinin son sınıf öğrencilere göre daha yüksek saldırganlık puanlarına sahip olduğu saptanmıştır.

Toplumun eğitimli kesimini oluşturan üniversite öğrencilerinde görülen saldırganlık davranışları, hem bireysel iyi oluş hemde kampüs ortamının huzuru açısından önemli bir sorundur. Üniversite yaşamının getirdiği akademik baskı, rekabet ve belirsizlikler öğrencilerde strese yol açarak hem kendine hem de başkalarına yönelik agresif tepkileri tetikleyebilmektedir. Mevcut literatürde, üniversite öğrencilerinin saldırganlık düzeylerini yukarıda değinilen çeşitli sosyo-demografik değişkenler bağlamında ele alan çok sayıda çalışma bulunmakla birlikte, bu çalışmaların çoğu tek bir değişkene odaklanmakta veya sınırlı değişken gruplarını incelemektedir (Camadan & Yazıcı, 2017; Mutluoğlu & Serin, 2010; Taşdemir & Demirkan, 2022). Özellikle Türkiye bağlamında, öğrencilerin saldırganlık eğilimlerini birden fazla sosyo-demografik faktörü bir arada değerlendirerek kapsamlı şekilde irdeleyen araştırmaların sınırlı olduğu dikkat çekmektedir. Bu makale, söz konusu boşluğu doldurmak amacıyla üniversite öğrencilerinin saldırganlık düzeylerini cinsiyet, yaş, medeni durum, yaşanılan yer, öğrenim durumu, gelir düzeyi, sınıf ve bölüm değişkenleri açısından bir arada incelemektedir.

Belirtilen amaç doğrultusunda, araştırmada aşağıdaki sorulara yanıt aranacaktır:

1. Üniversite öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
2. Üniversite öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri farklı yaş gruplarına göre değişmekte midir?
3. Bekâr, evli vb. durumlara göre öğrencilerin saldırganlık düzeylerinde farklılık var mıdır?
4. Ailenin yanında kalma, yurttta kalma veya tek başına yaşama gibi yaşam koşullarına göre saldırganlık düzeyleri farklılık göstermekte midir?
5. 1. sınıf, 2. sınıf gibi eğitim görülen sınıf düzeyine göre öğrencilerin saldırganlık düzeyleri değişmekte midir?
6. Farklı akademik bölüm veya fakültelerde okuyan üniversite öğrencileri arasında saldırganlık düzeylerinde anlamlı bir fark var mıdır?
7. Üniversite öğrencilerinin eğitim seviyesi (ilköğretim, lise, üniversite mezunu) saldırganlık düzeylerini etkilemekte midir?
8. Farklı sosyoekonomik gelir gruplarından gelen üniversite öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmakta mıdır?

Yukarıdaki araştırma sorularına verilecek yanıtlar doğrultusunda, üniversite öğrencilerinin saldırganlık eğilimlerinin hangi alt gruplarda daha belirgin olduğu saptanacak ve bu bulgular ışığında hem kuramsal hem de uygulamalı çıkarımlar yapılacaktır. Bu sayede, üniversite gençliğinde saldırgan davranışları önlemeye yönelik program ve politikaların geliştirilmesine bilimsel bir zemin oluşturulması hedeflenmektedir.

1. Yöntem

1.1. Araştırma Modeli/Deseni

Araştırmada nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel betimsel tarama modeli kullanılmıştır. İlişkisel betimsel tarama modeli, bir durumu ya da meydana gelen bir olayı olduğu gibi betimleyen ve bu duruma neden olan değişkenler arasındaki ilişkiyi, bunların etki ve derecesini ortaya koyan araştırma modelidir (Karasar, 2006).

1.2. Çalışma Grubu/Evren ve Örneklem

Yükseköğretim kurumunun 2021-2022 öğrenci istatistiklerine göre çalışma evrenini devlet ve vakıf üniversitelerinde öğrenim gören önlisans, lisans, yüksek lisans ve doktora düzeyindeki 8.296.959 öğrenci oluşturmaktadır (Yüksek Öğretim Kurumu İstatistikleri, 2021). Tüm evreni maliyet ve zaman açısından incelemek imkansızdır. Bu çalışmada tesadüfi örneklem yöntemi kullanılmıştır. Literatürde örneklem büyüklüğünü belirlemeye yönelik çeşitli formüller bulunmaktadır (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak & Akgün, 2016). Buna ilişkin formül ise aşağıdaki gibidir:

$$n = \frac{N * t^2 * p * q}{d^2 * (N - 1) + t^2 * p * q} = \frac{8296959 * (1.96)^2 * (0.5) * (0.5)}{(0.05)^2 * (8296959 - 1) + (1.96)^2 * (0.5) * (0.5)} = \frac{319406 * (1.96)^2 * (0.5) * (0.5)}{(0.05)^2 * (319406 - 1) + (1.96)^2 * (0.5) * (0.5)} = 383.69$$

%95 güven aralığı ile hesaplama sonucunda örneklem sayısı 384 olarak bulunmuştur.

N: Kitledeki birey sayısı (8.296.959)

n: Örneklem sayısı

p: Olayın görülme sıklığı (0.5)

q: Olayın görülmemesi sıklığı (0.5)

d: Olayın görülme sıklığına göre yapılmak istenen sapma (0.05)

t: Belirli serbestlik derecesinde ve saptanan yanılma düzeyinde t tablosunda bulunan teorik değer (1.96)

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Rektörlüğü Etik Kurulundan etik izni alınmış ve hazırlanan anket formu 01.03.2022-30.06.2022 tarihleri arasında üniversite öğrencilerine yüz yüze ve çevrimiçi olarak paylaşılmıştır. Katılımın gönüllülük esasına dayalı olduğu belirtilmiştir. Cevap verilen anket formlarının toplamı 570 adettir.

Araştırmanın örneklem grubunu Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi'nde eğitimine devam eden öğrenciler oluşturmakta olup demografik özellikler; cinsiyet, yaş, medeni durum, yaşanılan yer, öğrenim durumu, gelir düzeyi, sınıf ve bölüm olarak sınırlandırılmıştır. Anket formu, öğrencilerin saldırganlık düzeylerini ölçmek için "Saldırganlık Ölçeği" kullanılarak sınırlandırılmıştır. Araştırma, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi'nde 2022 Mart-Haziran ayları arasında eğitim ve öğretim gören ön lisans, lisans, yüksek lisans ve doktora öğrencileri ile sınırlandırılmıştır.

Tablo 1. Betimleyici istatistikler

Değişkenler		N	%
Cinsiyet	Kadın	353	61,9
	Erkek	217	38,1
Yaş	25 yaş ve altı	516	90,5
	26 yaş ve üstü	54	9,5
Medeni Durum	Bekâr	537	94,2
	Evli	33	5,8
Yaşanılan Yer	Ailemin yanında	158	27,7
	Devlet yurdu	303	53,2
	Diğer	109	19,1
Öğrenim Durumu	Ön lisans	216	37,9
	Lisans ve üstü	354	62,1
Gelir Düzeyi	4250 TL ve altı	358	62,8
	4252-5250 TL	85	14,9
	5251 TL ve üzeri	127	22,3
Sınıf	1.Sınıf	211	37,0
	2.Sınıf	223	39,1
	3.Sınıf	55	9,6
	4.Sınıf	56	9,8
	Diğer	25	4,4
Bölüm	Sosyal ve Beşerî Bilimler	183	32,1
	Sağlık Bilimleri	180	31,6
	Eğitim Bilimleri	151	26,5
	Diğer	56	9,8
Toplam		570	100.0

Tablo 1 incelendiğinde; araştırmaya katılanların çoğu kadındır. Bunların %90,5'i 25 yaş ve altı ve bekardır. Buna ek olarak %58,2'sinin illerde büyüdüğü ve %53,2'sinin devlet yurdunda kaldıkları sonucuna ulaşılmıştır. Bireylerin gelir durumlarına göre dağılımları incelendiğinde çoğunluğunun 4250 TL ve altı gelire sahip oldukları görülmektedir. Ayrıca katılımcıların %62,1'inin öğrenim durumu lisans ve üstüdür. Ayrıca %32,1'i Sosyal ve Beşerî Bilimlerde okumaktadır ve %39,1'inin 2. Sınıf okuduğu sonucuna varılmıştır.

1.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak “Kişisel Bilgi Formu” ve “Saldırganlık Ölçeği” kullanılmıştır.

Kişisel Bilgi Formu: Çalışmanın amacına ve niteliğine yönelik olarak araştırma tarafından geliştirilmiştir. Yaş, medeni durum, yaşanılan yer, öğrenim durumu, gelir düzeyi, cinsiyet, sınıf ve bölüm hakkında katılımcılardan bilgi toplanmıştır.

Saldırganlık Ölçeği (BPSÖ): Buss-Perry (1992) tarafından geliştirilen Saldırganlık Ölçeği (BPSS) en sık kullanılan saldırganlık ölçeklerinden biridir. Buss ve Durkee'nin (1957) Düşmanlık Ölçeği'nden Madran (2012) tarafından uyarlanmıştır ve 29 maddeden oluşmaktadır. Fiziksel saldırganlık, düşmanlık, öfke ve sözel saldırganlık olmak üzere dört alt ölçeği vardır. Fiziksel saldırganlık alt boyutunda 9 soru, öfke alt boyutunda 7 soru, düşmanlık alt boyutunda 8 soru, sözel saldırganlık alt boyutunda ise 5 soru bulunmaktadır. Ayrıca ölçeğe güvenirlik analizi yapılmıştır.

Tablo 2. Güvenirlilik analizi

	İfade sayısı	Güvenirlilik(CRa)
Fiziksel saldırganlık boyutu	8	0,835
Düşmanlık boyutu	8	0,759
Öfke boyutu	7	0,800
Sözel saldırganlık boyutu	3	0,564
Saldırganlık ölçeği	26	0,898

Ölçeklere ait güvenilirlik katsayılarının 0,564-0,966 arasında değişkenlik göstermektedir (Tablo 2). Ölçeklerin yeterli güvenilirliğe sahip olduğu görülmüştür. Ölçeğin genel güvenirliliğine ilişkin Cronbach Alfa (Cr α) değerinin 0.50'ye eşit veya 0.50'den yüksek olması gerekir (Özdamar, 2017).

1.4. Verilerin Analizi

Çalışmadaki veriler SPSS Windows 25.0 programında analiz edilmiştir. Toplanan bilgiler için tanımlayıcı istatistiklerden olan frekans, yüzde değerleri, ortalama ve standart sapmadan yararlanılarak yorumlanmıştır. Elde edilen verilerin normal dağılıp dağılmadığını göstermek için çarpıklık ve basıklıklarına bakılmıştır.

Tablo 3. Normallik testi

	Çarpıklık	Basıklık	Sonuç
Fiziksel saldırganlık boyutu	0.607	-0.029	Normal
Düşmanlık boyutu	0.040	-0.380	Normal
Öfke boyutu	0.198	-0.528	Normal
Sözel saldırganlık boyutu	0.461	-0.251	Normal
Saldırganlık ölçeği	0.233	-0.307	Normal

Verilerin $\pm 1,5$ arasında çarpıklık ve basıklık değerlerine sahip olması normal dağılıma sahip olduğunu göstermektedir (Tabachnick ve Fidell, 2013). Bu sonuca dayanarak değişkenler arasındaki farkları bulmak için bağımsız t testi ve Anova testi uygulanmıştır. Bağımsız t-testi, iki bağımsız grubun ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar olup olmadığını belirlemede kullanılan bir araçtır. Bu test, iki bağımsız grup arasındaki ortalamalar arasındaki farkın tesadüfi olup olmadığını belirlemek için kullanılır. Buna göre demografik değişkenlere göre saldırganlık puan ortalamalarını karşılaştırmak için bağımsız t testi, bağımsız bir değişkenin birden fazla grup arasındaki farklılıklarını değerlendirmek için ise tek yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanmıştır. Farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını bulmak için Bonferroni uygulanmıştır.

Bu bölümde, katılımcıların tanımlayıcı istatistikleri ve saldırganlık düzeylerinin analizinden elde edilen sonuçlar sunulmaktadır.

Tablo 4. Saldırganlık ölçeğinin alt ölçekleri ortalama puanlarının cinsiyete göre dağılımı

Değişkenler	Fiziksel saldırıganlık		Düşmanlık		Öfke		Sözel saldırıganlık		Saldırganlık toplam	
	<u>X</u>	SS	<u>X</u>	SS	<u>X</u>	SS	<u>X</u>	SS	<u>X</u>	SS
Cinsiyet										
Kadın	17,05	6,03	24,48	6,27	19,56	6,21	6,99	2,64	68,07	17,11
Erkek	21,07	7,21	23,76	6,62	19,55	6,30	7,80	2,55	72,18	18,29
T		-6,881		1,304		0,009		-3,605		-2,714
P		0,000*		0,193		0,992		0,000*		0,007*

Saldırganlık ölçeği alt ölçek puanlarının cinsiyete göre dağılımı Tablo 4’de gösterilmiştir. Bunun sonucunda, katılımcıların cinsiyete göre saldırıganlık ölçeği ve alt boyutlarından fiziksel saldırıganlık, sözel saldırıganlık boyutları anlamlı bir farklılık göstermektedir ($p<0,05$). Buna göre erkeklerin fiziksel saldırıganlık, sözel saldırıganlık, saldırıganlık puan ortalaması kadınlardan yüksek olduğu görülmüştür.

Tablo 5. Saldırganlık ölçeğinin alt ölçekleri ortalama puanlarının yaşa göre dağılımı

Değişkenler	Fiziksel saldırıganlık		Düşmanlık		Öfke		Sözel saldırıganlık		Saldırganlık toplam	
	<u>X</u>	SS	<u>X</u>	SS	<u>X</u>	SS	<u>X</u>	SS	<u>X</u>	SS
Yaş										
25 yaş ve altı	18,82	6,85	24,61	6,34	19,88	6,26	7,35	2,65	70,66	17,63
26 yaş ve üstü	16,26	5,76	20,30	5,72	16,50	5,17	6,81	2,41	59,87	14,95
T		2,653		4,798		4,470		1,424		4,335
P		0,008*		0,000*		0,000*		0,155		0,000*

Tablo 5 incelendiğinde, katılımcıların yaşa göre saldırıganlık ölçeği ve alt boyutlarından fiziksel saldırıganlık, düşmanlık, öfke boyutları anlamlı bir farklılık göstermektedir ($p<0,05$). Buna göre 25 yaş ve altı fiziksel saldırıganlık, düşmanlık, öfke, saldırıganlık puan ortalaması 26 yaş ve üstü olanlardan yüksek olduğu görülmüştür.

Tablo 6. Saldırganlık ölçeğinin alt ölçekleri ortalama puanlarının bölüme göre dağılımı

Değişkenler	Fiziksel saldırıganlık		Düşmanlık		Öfke		Sözel saldırıganlık		Saldırganlık toplam	
	<u>X</u>	SS	<u>X</u>	SS	<u>X</u>	SS	<u>X</u>	SS	<u>X</u>	SS
Bölüm										
Sosyal bilimler (1)	20,78	7,54	24,58	6,91	20,74	6,59	7,40	2,64	73,51	19,48
Sağlık bilimleri (2)	17,13	6,15	23,83	5,99	18,88	5,82	7,04	2,60	66,88	15,98
Eğitim bilimleri (3)	17,28	5,31	24,40	6,31	19,23	6,15	7,45	2,54	68,36	15,81
Diğer (4)	19,54	7,75	23,61	6,34	18,75	6,18	7,39	2,95	69,29	19,55
F		12,019		0,632		3,388		0,872		4,752
P		0,000*		0,595		0,018*		0,455		0,003*
Bonferroni		2<1; 3<1				2<1				2<1; 3<1

Tablo 6 incelendiğinde, katılımcıların bölüme göre saldırıganlık ölçeği ve alt boyutlarından fiziksel saldırıganlık, öfke boyutları anlamlı bir farklılık göstermektedir ($p<0,05$). Sosyal bilimler olan grubun fiziksel saldırıganlık, öfke, saldırıganlık puan ortalaması diğer gruplardan daha yüksektir. Fark yaratan grubu bulmak için Bonferroni uygulanmıştır. Sosyal bilimler olan katılımcıların fiziksel saldırıganlık, öfke, saldırıganlık puan ortalamasının sağlık bilimleri olan katılımcılara göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Sosyal bilimler olan katılımcıların fiziksel saldırıganlık, saldırıganlık puan ortalamasının eğitim bilimleri olan katılımcılara göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 7. Saldırganlık ölçeğinin alt ölçekleri ortalama puanlarının sınıfa göre dağılımı

Değişkenler	Fiziksel saldırıganlık		Düşmanlık		Öfke		Sözel saldırıganlık		Saldırganlık toplam	
	$\bar{X}$	SS	$\bar{X}$	SS	$\bar{X}$	SS	$\bar{X}$	SS	$\bar{X}$	SS
Sınıf										
1. Sınıf	19,33	7,46	23,87	6,72	19,23	6,41	7,31	2,81	69,74	19,51
2. Sınıf	18,46	6,32	24,57	6,03	20,00	6,35	7,28	2,48	70,32	16,59
3. Sınıf	18,51	6,01	25,33	6,25	19,93	5,86	8,15	2,67	71,91	15,87
4. Sınıf	17,73	7,07	23,89	6,60	19,09	6,02	6,77	2,34	67,48	17,10
Diğer	15,32	4,78	21,96	6,58	18,56	5,00	6,68	2,67	62,52	14,46
F		2,347		1,555		0,719		2,362		1,540
P		0,053		0,185		0,579		0,052		0,189

Tablo 7 incelendiğinde, Katılımcıların sınıfa göre saldırıganlık ölçeği ve alt boyutları anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($p>0,05$).

Tablo 8. Saldırganlık ölçeğinin alt ölçekleri ortalama puanlarının yaşanılan yere göre dağılımı

Değişkenler	Fiziksel saldırıganlık		Düşmanlık		Öfke		Sözel saldırıganlık		Saldırganlık toplam	
	$\bar{X}$	SS	$\bar{X}$	SS	$\bar{X}$	SS	$\bar{X}$	SS	$\bar{X}$	SS
Yaşanılan yer										
Devlet yurdu	18,29	6,48	24,61	6,21	19,78	6,12	7,46	2,73	70,14	16,67
Aile yanında	19,05	7,17	23,34	6,69	19,10	6,66	7,14	2,73	68,63	19,59
Diğer	18,69	7,08	24,33	6,46	19,60	5,94	7,09	2,18	69,71	17,56
F		0,662		2,081		0,615		1,187		0,380
P		0,516		0,126		0,541		0,306		0,684

Tablo 8 incelendiğinde, katılımcıların yaşanılan çevreye göre saldırıganlık ölçeği ve alt boyutları da anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($p>0,05$).

Tablo 9. Saldırganlık ölçeğinin alt ölçekleri ortalama puanlarının medeni duruma göre dağılımı

Değişkenler	Fiziksel saldırıganlık		Düşmanlık		Öfke		Sözel saldırıganlık		Saldırganlık toplam	
	$\bar{X}$	SS	$\bar{X}$	SS	$\bar{X}$	SS	$\bar{X}$	SS	$\bar{X}$	SS
Medeni durum										
Bekar	18,70	6,79	24,41	6,39	19,65	6,29	7,31	2,66	70,08	17,74
Evli	16,58	6,57	20,79	5,75	18,06	5,22	7,06	2,24	62,48	15,05
T		1,749		3,179		1,420		0,538		2,406
P		0,081		0,002*		0,156		0,591		0,016*

Tablo 9 incelendiğinde, katılımcıların medeni duruma göre saldırıganlık ölçeği ve alt boyutlarından düşmanlık boyutu anlamlı bir farklılık göstermektedir ($p<0,05$). Buna göre bekarların düşmanlık, saldırıganlık puan ortalaması evlilerden yüksek olduğu görülmüştür.

Tablo 10. Saldırganlık ölçeğinin alt ölçekleri ortalama puanlarının eğitim durumuna göre dağılımı

Değişkenler	Fiziksel saldırganlık		Düşmanlık		Öfke		Sözel saldırganlık		Saldırganlık toplam	
	$\bar{X}$	SS	$\bar{X}$	SS	$\bar{X}$	SS	$\bar{X}$	SS	$\bar{X}$	SS
Eğitim durumu										
Ön lisans ve altı	20,78	7,59	24,56	6,85	20,57	6,62	7,50	2,73	73,41	19,58
Lisans ve üstü	17,24	5,87	23,98	6,12	18,94	5,92	7,18	2,57	67,34	15,99
T		6,238		1,029		2,969		1,365		3,842
P		0,000*		0,304		0,003*		0,173		0,000*

Tablo 10 incelendiğinde, katılımcıların eğitim durumuna göre saldırganlık ölçeği ve alt boyutlarından fiziksel saldırganlık, öfke boyutları anlamlı bir farklılık göstermektedir ($p<0,05$). Buna göre ön lisans ve altı olanların fiziksel saldırganlık, öfke, saldırganlık puan ortalaması lisans ve üstü olanlardan yüksek olduğu görülmüştür.

Tablo 11. Saldırganlık ölçeğinin alt ölçekleri ortalama puanlarının gelir düzeyine göre dağılımı

Değişkenler	Fiziksel saldırganlık		Düşmanlık		Öfke		Sözel saldırganlık		Saldırganlık toplam	
	$\bar{X}$	SS	$\bar{X}$	SS	$\bar{X}$	SS	$\bar{X}$	SS	$\bar{X}$	SS
Gelir düzeyi										
4250 TL ve altı	18,59	6,77	24,63	6,40	19,57	6,30	7,35	2,73	70,14	17,69
4252-5250 TL	19,02	7,25	23,51	5,93	19,64	6,29	7,67	2,38	69,84	18,07
5251 TL ve üzeri	18,24	6,55	23,46	6,67	19,47	6,08	6,91	2,50	68,09	17,39
F		0,344		2,144		0,019		2,283		0,638
P		0,709		0,118		0,981		0,103		0,529

Tablo 11 incelendiğinde, katılımcıların gelir düzeyine göre saldırganlık ölçeği ve alt boyutları anlamlı bir farklılık görülmemektedir ($p>0,05$).

2. Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Araştırmada erkeklerin fiziksel saldırganlık, sözel saldırganlık, saldırganlık puan ortalaması kadınlardan yüksek olduğu görülmüştür. Erkek öğrencilerin fiziksel ve sözel saldırganlık puanlarının kadınlardan yüksek çıkması, Bandura'nın Sosyal Öğrenme Kuramı'nın (SÖK) "model alınan cinsiyete özgü davranış kalıpları" öngörüsüyle örtüşmektedir. Son yıllardaki geniş-ölçekli meta-analizler, gerçek yaşam verilerinde erkeklerin özellikle fiziksel boyutta sistematik olarak daha yüksek saldırgan davranışlar sergilediğini göstermiş ve bu farkın, çocuklukta gözlenen akran modelleriyle pekiştiğini vurgulamıştır (Archer, 2004). Alanyazındaki araştırmaların bulguları çalışmayı destekler niteliktedir (Dagne, 2024). Çelik ve Kolayış'ın (2023), kız ve erkek öğrencilerin saldırganlık düzeylerini incelediği çalışmada erkeklerin fiziksel saldırganlık, öfke ve düşmanlık alt boyut puanlarının kızlara göre yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Guo (2025) Çin'deki beden eğitimi öğrencileriyle yaptığı araştırmada, erkeklerin fiziksel saldırganlıkta belirgin üstünlüğü olduğunu, izlenen sportif-rekabetçi modellerin saldırgan davranışı öğrettiğini ileri sürmüştür. Kaynak ve Tunç'un (2021), eğitim fakültesi öğrencilerinin duygusal zeka düzeyleri ile saldırganlık düzeylerini araştırdıkları çalışmada ise öğrencilerin cinsiyetlerine göre saldırganlık düzeyleri erkekler üzerinde anlamlı bir farklılaşma bulunmuştur. Ayrıca öfke, düşmanlık, sözel, fiziksel, dolaylı saldırganlık boyutlarında da cinsiyete göre bir farklılaşma olduğu görülmüştür.

Yörük'ün (2020) öfke ve saldırganlığı etkileyen olumsuz duygu ve düşünceler arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında erkeklerde fiziksel saldırganlığın yüksek olduğu

saptanmıştır. Literatürde genel olarak erkeklerin kadınlara göre daha saldırgan olma eğiliminde oldukları belirtilmektedir (Günay & Aygün, 2023; Camadan & Yazıcı, 2017; Eliöz vd., 2019, Evren vd., 2019). Cinsiyetler arasındaki biyolojik farklılıklar, kişilik özellikleri, özsaygı, öfke yönetimi ve bilişsel süreçler gibi psikolojik faktörler, cinsiyetler arasındaki saldırganlık düzeylerini etkileyebilir. Örneğin, testosteron hormonunun saldırganlıkla ilişkilendirilmesi, erkeklerde daha yüksek düzeylerde bulunması nedeniyle saldırganlık düzeylerinde farklılıklara yol açabilmektedir. Yapılan meta-analitik çalışmalar, erkeklerde dolaşımdaki testosteron seviyeleri ile saldırganlık eğilimi arasında istatistiksel olarak anlamlı ancak küçük çaplı bir pozitif ilişki olduğunu göstermektedir (Genilo vd., 2020). Ayrıca erkeklerin kadınlara göre fiziksel açıdan daha güçlü olmaları ve bunu karşı tarafı cezalandırmak için kullanmaları da yüksek çıkmasının nedeni olabilmektedir. Buna ek olarak çocuk yetiştirmedeki cinsiyet ayrımı yada kültürel faktörlerde etkilidir. Toplumda cinsiyetlere atfedilen roller, erkek ve kadınların saldırgan davranışlarına farklı tepkiler vermesine neden olabilmektedir. Erkeklerin saldırganlık davranışlarına daha olumlu tepki verilmesi veya toplumda onlara "agresif" olmaları için daha fazla cesaretlendirilmesi gibi faktörler, saldırganlık düzeylerinde farklılıklara yol açabilmektedir. Evrimsel psikoloji perspektifi de benzer şekilde, saldırganlığın evrimsel geçmişimizde kaynak koruma, rekabet, eş bulma gibi işlevsel rolü olduğunu, bu nedenle özellikle erkeklerde saldırgan davranış eğiliminin atalarımızdan miras kalmış olabileceğini öne sürer (Samuel, 1976). Kız çocuklarına erkekler kadar özgürlük tanınmaması, daha kibar ve yapıcı davranışlar göstermesi, erkeklerin ise öfke ve saldırganca tutumlar sergileme de daha serbest olması durumu etkileyebilmektedir. Bunun yanı sıra kadınlar genellikle daha işbirlikçi ve uzlaşmacı yaklaşımlar sergilerken, erkekler daha doğrudan ve rekabetçi olabilir. Bu durum, saldırganlık düzeylerinde farklılığa neden olabilmektedir.

Literatür incelendiğinde saldırganlığın yaşla birlikte artacağı yönündedir (Wall & Barth, 2005; McConville & Cornell, 2003). Günay ve Aygün (2023) düşmanlık ve sözel saldırganlık alt boyutlarında 20 yaş altındaki öğrenciler lehine anlamlı bir fark olduğunu saptamıştır. Kersten ve Greitemeyer'in (2024) 403 katılımcıyı iki hafta boyunca günde çoklu ölçümle izlediği deneysel örneklemde, genç yetişkinlerde durumsal tetikleyicilerin (rekabet, engellenme) içsel saldırgan durumu hızla yükselttiği görülmüştür. Şahinler ve Ulukan (2020) spor yapan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri incelemiş ve 36 yaş ve üzeri öğrencilerin 31-35 yaş aralığında olanlara göre daha saldırgan olduğu görülmektedir. Bu araştırmanın bulguları ile çelişmektedir.

Araştırma bulgularına bakıldığında yaşa göre saldırganlık ölçeğinin ve alt boyutlarından fiziksel saldırganlık, düşmanlık, öfke boyutlarının anlamlı bir farklılık gösterdiği görülmektedir. Buna göre 25 yaş ve altı fiziksel saldırganlık, düşmanlık, öfke, saldırganlık puan ortalaması 26 yaş ve üstü olanlardan yüksek olduğu görülmüştür. Genel Saldırganlık Modeli (GAM) ≤ 25 yaş grubunun daha yüksek fiziksel saldırganlık, öfke ve düşmanlık puanlarına sahip olması, GAM'in "yaşla birlikte artan bilişsel değerlendirme ve öz yönetim süreçleri saldırganlığı düşürür" varsayımını güçlendirir. 2023 tarihli bir GAM tabanlı çalışma, genç yetişkinlerin stresli etkileşimlerde bilişsel yeniden değerlendirme becerileri düşük kaldığı için daha yoğun agresif tepkiler verdiklerini bildirmiştir (Yang ve diğerleri, 2023). Benzer biçimde 2021'de yapılan boylamsal bir analiz, yaş arttıkça fiziksel ve sözel saldırganlık senaryolarının zihinsel erişilebilirliğinin azaldığını ortaya koymuştur (Burkhardt & Lenhard, 2022).

Bölüme göre saldırganlık düzeylerinde ve alt boyutlarından fiziksel saldırganlık, öfke boyutlarında anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir. Sosyal bilimler olan katılımcıların fiziksel saldırganlık, öfke, saldırganlık puan ortalamasının sağlık bilimleri ve eğitim bilimleri olan katılımcılara göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Klasik Engellenme-Saldırganlık Hipotezi, önemli hedeflerin engellenmesi sonucu öfke oluştuğunu ve bunun saldırgan davranışı tetiklediğini öne sürer (Freedman, Sears & Carlsmith, 1989). Sosyal bilimler öğrencileri,

mesleki belirsizlik ya da toplumsal prestij eksikliği algısı yaşayabilir; bu da göreceli yoksunluk duygularını ve saldırganlığı artırabilir. Alanyazında bunu destekleyen çalışmalar mevcuttur. Sargın (2010), yaptığı çalışmada sayısal alanındaki öğretmen adaylarının sözel alanlardaki öğretmen adaylarına göre çatışma ve farkındalık düzeylerinin yüksek olduğunu belirtmiştir. Koşan (2015) ve Yaşartürk ve diğerlerinin (2022) çalışmalarında ise katılımcıların saldırganlık düzeylerinin bölüme göre farklılaşmadığı sonucuna ulaşmıştır. Ceylan (2012), BESYO öğrencileri üzerine yaptığı çalışmada, antrenörlük bölümünde okuyan öğrencilerin saldırganlık düzeylerinin daha yüksek olduğunu belirlemiştir. Saldırganlık ve bölümler arası farklılığa ilişkin araştırmaların genellikle spor ile ilgili bölümlerde olduğu görülmektedir.

Katılımcıların sınıfa göre saldırganlık düzeylerinin ve alt boyutlarının anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir. İbrahim ve arkadaşları (2024) ile Kaynak ve Tunç'un (2021) yaptığı çalışma sonuçları da çalışmayı destekler niteliktedir. Katılımcıların yaşanan yere göre saldırganlık ve alt boyutlarının anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir. Koşan'ın (2015) yaptığı çalışmada ise köylerde yaşayanların saldırganlık düzeyleri ilçe merkezlerinde yaşayanlardan anlamlı derecede farklılaşmaktadır. Saldırgan davranışın ortaya çıkmasında birçok faktör rol oynamaktadır. Bir diğer faktör ise çevresel faktörlerdir. Bireyin maruz kaldığı sosyal ortam saldırgan davranışları tetikleyebilmektedir. Bireyler yaşadıkları çevreden doğrudan ya da dolaylı olarak etkilenebilirler. Dolayısıyla bireyler, refahlarını korumak ve yaşamlarını sürdürmek için yaşadıkları sosyal çevrenin kendilerine yüklediği görev ve sorumlulukları yerine getirmekle yükümlüdür. Bireyler sosyal çevrelerine yabancılaşmaya başladıklarında saldırgan davranışlar sergileyebilmektedir. Ancak Dilekman, Ada ve Alver (2011) ise yaşanan yerin saldırganlık düzeyi üzerinde bir etkisi olmadığını ileri sürmüştür.

Araştırmada bekarların düşmanlık, saldırganlık puan ortalaması evlilerden yüksek olduğu görülmüştür. Bekarların düşmanlığının yüksek olması, GAM'de "ilişki doyumu/ sosyal destek" gibi koruyucu girdi değişkenlerinin evlilerde saldırgan çıktı olasılığını azalttığını gösterir (Anderson & Bushman, 2002). Çiftlerle yapılan laboratuvar çalışmasında iki partnerin olumsuz duygularının eş zamanlı yükselmesinin saldırganlığı tetiklediği sonucuna ulaşılmıştır (McCurry, May & Donalson, 2024; Daspe ve diğerleri, 2025). Öğrencilerin kendini ifade edememesi, özgüvenin düşük olması, aile ve arkadaşları tarafından değer görmemesi onu saldırganca davranışlar sergilemeye itebilir. Bekâr bireyler, evli olanlara göre daha fazla sosyal izolasyon yaşayabilirler. Daha az sosyal destek ve iletişim kurma fırsatı olması, duygusal gerginliği artırabilir ve düşmanlık/saldırganlık düzeylerini etkileyebilir. Bu bireyler, romantik ilişkilerden yoksun olabilirler ve bu da duygusal boşluk hissi yaratabilir. Duygusal ihtiyaçların karşılanamaması, düşmanlık ve saldırganlık eğilimlerini artırabilir. Bekâr bireyler, evli olanlara göre daha fazla stres altında olabilirler. Evlilikte olduğu gibi, belirli sorumlulukların paylaşılmaması ve daha bağımsız yaşamın getirdiği zorluklar, düşmanlık ve saldırganlık düzeylerini etkileyebilir. Evlilik, belirli ilişki dinamiklerini beraberinde getirir ve bu tür ilişkiler, saldırganlık düzeylerini düşürebilir. Bekâr bireylerde ise bu tür ilişkilerin eksikliği, düşmanlık ve saldırganlık eğilimlerini artırabilir. Bekâr bireylerdeki yüksek düşmanlık ve saldırganlık düzeyleri, kişilik özellikleri, yaşam deneyimleri ve kişisel tercihlerle de ilişkili olabilir. Gülaştı ve Yurdadön (2023) Ordu Gençlik İl Müdürlüğüne kayıtlı amatör sporcular ile ordu ilinde yaşayan ama spor yapmayan bireylerin saldırganlık düzeylerini incelemiştir. Araştırma sonucuna göre evli katılımcıların saldırganlık düzeylerinin daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır.

Ön lisans ve altı olanların fiziksel saldırganlık, öfke, saldırganlık puan ortalaması lisans ve üstü olanlardan yüksek olduğu görülmüştür. Eğitim seviyesinin yükselmesiyle birlikte bireylerin saldırganca tutumlarda bulunması azalmış olabilir. Öte yandan katılımcıların gelir değişkenine göre saldırganlık düzeylerinde anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir. Gelir düzeyi, sınıf ve barınma ortamına ilişkin anlamlı farkların çıkmaması, sosyal sınıf ile

saldırganlık arasındaki ilişkinin tutarsız ve bağlama duyarlı olduğuna dair yakın dönem sentezlerle paraleldir. 2024'te yayımlanan bir meta-analiz, sosyo ekonomik konum ile saldırganlık arasındaki ortalama etkinin küçük ve moderatör değişkenlere (cinsiyet, kültür, stres yoğunluğu) bağlı olarak yön değiştirdiğini göstermiştir (Chen vd., 2024). Dolayısıyla bulgular, GAM'in "durumsal faktörler tek başına belirleyici değildir; kişisel eğilim ve bilişsel yorum süzgeciyle etkileşir" ilkesini destekleyerek (Benjamin, Kepes & Bushman, 2018), gelir ya da barınma değişkenlerinin düşük etkisini açıklamaktadır. Bu sonuçlar, saldırganlık teorilerinin soyut risk faktörleri yerine etkileşimsel modelleri (kişisel yapılar ve durumsal tetikleyiciler) vurgulamasının gerektiğini bir kez daha göstermiştir. Gülaştı ve Yurdadön (2023) de çalışmasında benzer sonuçlar elde etmiştir. Bazı araştırmalarda ise, gelir düzeyi ile saldırganlık düzeyi arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur (Eryılmaz, 2022; Kaynak ve Tunç, 2021; Koşan, 2015). Bireylerin aylık gelirleri yükseldikçe saldırganlık alt boyut puanlarında da bir artış olmaktadır (Yurttaş, 2016).

Bulgular, üniversite ortamında saldırganlığı önlemek veya azaltmak için hangi gruplara öncelik verilmesi gerektiğine dair önemli ipuçları sunmaktadır. Örneğin, erkek öğrencilerin saldırganlık eğilimlerinin kadınlara kıyasla daha yüksek olduğu literatürde de gözlemlenmiştir (Vuelas ve diğerleri, 2023). Buna ek olarak 25 yaş altı üniversite öğrencilerinin ortalama saldırganlık puanlarının daha yüksek olması, bu gruplara yönelik önleyici eğitim ve müdahalelerin öncelikli olması gerektiğine işaret etmektedir. Üniversiteler, özellikle genç ve erkek öğrencilere odaklanan öfke kontrolü ve çatışma çözme becerileri atölyeleri veya eğitim programları düzenleyebilir. Nitekim, bilişsel davranışçı yaklaşıma dayalı öfkeyle başa çıkma psikoeğitim programlarının öğrencilerin öfke düzeylerini azaltıp öfke kontrolünü artırmada etkili olduğu gösterilmiştir (Aktaş, 2022).

Bunun yanı sıra, sosyal bilimler fakültelerindeki öğrencilerin saldırganlık puanlarının daha yüksek bulunması, bu fakültelerde şiddet ve çatışma yönetimi konusunda farkındalık eğitimlerine ağırlık verilmesi gerektiğini düşündürmektedir. Bekar öğrencilerin evlilere kıyasla daha yüksek düşmanlık ve saldırganlık sergiledikleri göz önüne alındığında ise üniversitelerin bu öğrencilere yönelik sosyal destek mekanizmalarını güçlendirmesi ve stresle başa çıkma programları sunması faydalı olabilir. Sosyoekonomik durum veya yaşanan çevre gibi etkenler saldırganlık düzeyinde anlamlı fark yaratmadığından, saldırganlığı azaltmaya yönelik çabalar tüm kampüs genelinde kapsayıcı bir yaklaşımla planlanmalıdır. Bu bağlamda, öğrencilere sunulan rehberlik ve psikolojik danışmanlık hizmetlerinin erişilebilirliği artırılmalı ve bilinçli farkındalık gibi duygu düzenleme tekniklerinin öğretilmesi teşvik edilmelidir. Nitekim, araştırmalar bilinçli farkındalık uygulamalarının duygusal kontrolü iyileştirerek saldırgan davranışları azalttığını göstermektedir (Kim vd., 2022).

Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara dayanılarak şu öneriler sunulmaktadır:

1. Yükseköğretim Kurumlarında saldırganlık davranışını azaltmaya yönelik eğitim plan ve programları düzenlenebilir. Özellikle erkek öğrencilere yönelik öfke ve kontrol yolları, etkili iletişim teknikleri konusunda seminerler verilebilir. Saldırganlık konusunda farkındalığı artırmak, öğrencilerin saldırganlıkla ilgili olumsuz davranışlarından kaçınmalarına yardımcı olabilir.
2. Üniversite öğrencilerinin saldırganlık düzeylerini etkileyen çeşitli demografik değişkenler ve büyük, farklı örneklem gruplarıyla daha kapsamlı çalışmalar yapılabilir.
3. Saldırganlığı azaltmaya yönelik boş zaman aktiviteleri düzenlenebilir. Öğrenciler atipik davranışlar sergilemek yerine sosyal ilişkilerini ve iletişim becerisini geliştirebileceği, ait olma, sevme, sevilme, takdir edilme ihtiyacını karşılayabileceği ortamlar yaratılmalıdır.

4. Öğrencilere ruh sağlığını koruma konusunda bilinçlendirilmelidir ve buna yönelik hizmetler geliştirilmelidir.
5. Öfke durumlarını kontrol altına almak için psikolojik danışman eşliğinde çalışmalar yürütülmelidir. Öğrencilere öfke yönetimi becerileri ve duygusal zeka üzerine eğitim vermek, saldırgan davranışları azaltmada etkili olabilir. Duygusal farkındalık ve duyguları etkin bir şekilde yönetme yeteneği, saldırganlığı kontrol altında tutmada yardımcı olabilir.
6. Sağlıklı iletişim becerileri, saldırgan davranışları önlemeye yardımcı olabilir. Empati kurabilme, anlayışlı dinleme ve çatışma çözme becerileri, ilişkilerde saldırganlığı azaltmada etkili olabilir.
7. Üniversite öğrencilerinin sosyal destek alması ve üniversite topluluğuna aidiyet duygusu hissetmeleri, stres ve saldırganlıkla başa çıkmada önemli bir rol oynayabilir. Sosyal bağların güçlendirilmesi, olumlu davranışların teşvik edilmesine yardımcı olabilir.
8. Üniversite ortamında olumsuz davranışları teşvik edebilecek sosyal normlar yerine, olumlu ve uygun davranışları teşvik eden sosyal normlar oluşturmak önemlidir. Topluluk liderleri ve üniversite yönetimi, bu konuda örnek oluşturabilir.

Değerlendirme/Evaluation:

Çift Taraflı Kör Hakemlik Sistemi

Double Blind Refereeing System

Etik Kurul İzni/ Ethics Committee Permission:

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Rektörlüğü Etik Kurulu'nun 24.03.2022 tarih ve 87038 sayılı yazısı ile etik açıdan uygun görülmüştür.

It was deemed ethically appropriate with the letter dated 24.03.2022 and numbered 87038 of Ankara Hacı Bayram Veli University Rectorate Ethics Committee.

Etik Beyanı/ Ethical Statement:

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

It is hereby declared that scientific and ethical principles were adhered to during the preparation of this study and that all studies used as references are listed in the bibliography.

Etik Bildirim/Ethics Notification: info@esosder.org

Yapay Zekâ Kullanımı /Use of Artificial Intelligence:

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde yapay zekâ tabanlı herhangi bir araç veya uygulama kullanılmamıştır. Çalışmanın tüm içeriği, yazar(lar) tarafından bilimsel araştırma yöntemleri ve akademik etik ilkelere uygun şekilde üretilmiştir.

No artificial intelligence-based tools or applications were used in the preparation of this study. All content of the study was produced by the author(s) in accordance with scientific research methods and academic ethical principles.

Çıkar Çatışması Beyanı/ Declaration of conflict of interest:

Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

There is no potential conflict of interest in this study.

Kaynakça

- Aktaş, B. (2022). *Bilişsel davranışçı yaklaşım temelli psikoeğitim programının hemşirelik öğrencilerinin öfke düzeyi ve öfke ifade tarzlarına etkisi* [Doktora tezi, Kafkas Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü].
- Alajiveh, M. M., Hossini, P., Hayati, S., Aghaei, A., & Matin, B. K. (2015). Prevalence and socio-demographic factors of aggression among medical college students. *Journal of Biology and Today's World*, 4(8), 165–168.
- Alami, A., Shahghasemi, Z., Ghochan, A. D. M., & Baratpour, F. (2015). Students' aggression and its relevance to personal, family, and social factors. *Iran Red Crescent Medical Journal*, 17(12), 1–6.
- Allen, J. J., Anderson, C. A., & Bushman, B. J. (2018). The general aggression model. *Current Opinion in Psychology*, 19, 75–80.
- Anand, R. (2024). Understanding the Syrian Civil War through Galtung's Conflict Theory. *Peninsula Journal of Strategy and Policy*, 1(1).
- Anderson, C. A., & Bushman, B. J. (2002). Human aggression. *Annual Review of Psychology*, 53(1), 27–51.
- Archer, J. (2004). Sex differences in aggression in real-world settings: A meta-analytic review. *Review of General Psychology*, 8(4), 291–322.
- Aroyewun, B. A., Adeyemo, S. O., & Nnabuko, D. C. (2023). Aggressive behavior: Examining the psychological and demographic factors among university students in Nigeria. *Cogent Psychology*, 10(1), 2154916.
- Bandura, A. (2002). Social cognitive theory in cultural context. *Applied Psychology: An International Review*, 51(2), 269–290.
- Bandura, A. (2024). Social learning analysis of aggression. In *Analysis of delinquency and aggression* (pp. 203–232). Routledge.
- Benjamin, A. J., Kepes, S., & Bushman, B. J. (2018). Effects of weapons on aggressive thoughts, angry feelings, hostile appraisals, and aggressive behavior: A meta-analytic review of the weapons effect literature. *Personality and Social Psychology Review*, 22(4), 347–377.
- Bozzini, A. B., Bauer, A., Maruyama, J., Simoes, R., & Matijasevich, A. (2020). Factors associated with risk behaviors in adolescence: A systematic review. *Brazilian Journal of Psychiatry*, 43, 210–221.
- Breet, L., Myburgh, C. P. H., & Poggenpoel, M. (2010). The relationship between the perception of own locus of control and aggression of adolescent boys. *South African Journal of Education*, 30(4), 511–526.
- Brunson, S. D. (2019). Paying for gun violence. *Minnesota Law Review*, 104(2), 605–657.
- Budak, S. (2000). *Psikoloji sözlüğü*. Bilim ve Sanat Yayınları.
- Burkhardt, J., & Lenhard, W. (2021). A meta-analysis on the longitudinal, age-dependent effects of violent video games on aggression. *Journal of Media Psychology*, 25(3), 499–512.
- Buss, A. H., & Durkee, A. (1957). An inventory for assessing different kinds of hostility. *Journal of Consulting Psychology*, 21, 343–349.
- Buss, A. H., & Perry, M. (1992). The Aggression Questionnaire. *Journal of Personality and Social Psychology*, 63(3), 452–459.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2016). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (21. Baskı). Pegem Akademi.

- Camadan, F., & Yazıcı, H. (2017). Üniversite öğrencilerinde gözlenen saldırganlık eğilimlerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 2, 225–234.
- Ceylan, D. (2012). *BESYO öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin incelenmesi* [Mezuniyet tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi].
- Chen, B., Zhang, C., Feng, F., Xian, H., & Zhao, Y. (2023). The association between social class and aggression: A meta-analytic review. *Social Science & Medicine*, 340, 116432.
- Conway, F. N., Todaro, S. M., Lesnewich, L. M., Souza, N. L., Nolen, E., Samora, J., Jeong, H., & Buckman, J. F. (2024). Athletes and aggression: A systematic review of physical and verbal off-field behaviors. *Aggression and Violent Behavior*, 78, 1–10.
- Çelik, N., & Kolayış, H. (2023). Üniversite öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin karşılaştırılması. *Journal of Exercise and Sport Sciences Research*, 3(1), 23–31.
- Dagne, G. A. (2024). The prevalence of aggression and its relationship with exposure to real-life violence among students of public universities in Eastern Ethiopia. *International Journal of Science, Technology and Society*, 12(6), 167–177.
- Das, P. P. P., & Tripathy, S. (2015). Role of emotional intelligence on aggression: A comparison between adolescent boys and girls. *Psychology and Behavioral Sciences*, 4(1), 29–35.
- Daspe, M.-È., Emond, M., Ramos, B., Brassard, A., & Vaillancourt-Morel, M.-P. (2025). Intimate partner violence and perception of partner hostility during conflict among young adult couples. *Journal of Interpersonal Violence*, 1–24.
- Dilekman, M., Ada, Ş., & Alver, B. (2011). İlköğretim II. kademe öğrencilerinin saldırganlık özellikleri. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(2), 927–944.
- Eliöz, M., Çebi, M., İmamoğlu, O., İslamoğlu, İ., & Yamak, B. (2019). Üniversite öğrencilerinin sabır ve saldırganlık düzeyleri. *Journal of International Social Research*, 12(65).
- Erdal, R., Yılmaz, M., Başaran, Z., & Çolak, S. (2018). Examination of Aggression of University Students by the Level of Playing Sports. *Journal of Education and Training Studies*, 6(11), 209–213.
- Erşan, E. E., Doğan, O., & Doğan, S. (2009). Beden eğitimi ve spor yüksekokulu öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin sosyodemografik açıdan incelenmesi. *Cumhuriyet Tıp Dergisi*, 31, 231–238.
- Eryılmaz, A. (2022). *Spor yapan ve yapmayan üniversite öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri ile problem çözme becerileri arasındaki ilişki* [Yüksek Lisans Tezi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi].
- Evren, C., Evren, B., Dalbudak, E., Topcu, M., & Kutlu, N. (2019). Relationship of internet gaming disorder severity with symptoms of anxiety, depression, alexithymia, and aggression among university students. *The Journal of Psychiatry and Neurological Sciences*, 32, 227–235.
- Freedman, J. L., Sears, D. O., & Carlsmith, J. M. (1989). *Sosyal psikoloji* (A. Dönmez, Çev.). İmge Kitabevi.
- Geniole, S. N., Bird, B. M., McVittie, J. S., Purcell, R. B., Archer, J., & Carré, J. M. (2020). Is testosterone linked to human aggression? A meta-analytic examination of the relationship between baseline, dynamic, and manipulated testosterone on human aggression. *Hormones and Behavior*, 123, 104644.
- Gilbert, M. A., & Bushman, B. J. (2020). Frustration-Aggression Hypothesis. In V. Zeigler-Hill & T. K. Shackelford (Eds.), *Encyclopedia of Personality and Individual Differences*. Springer.

- Gijwani, D., Mathur, A., Batra, M., & Sharma, A. (2021). Relationship between emotional intelligence and aggression among nursing students in a tertiary institute. *Journal of Indian Association of Public Health Dentistry*, 19(4), 283–287.
- Grassi, L., Peron, L., Marangoni, C., Zanchi, P., & Vanni, A. (2001). Characteristics of violent behaviour in acute psychiatric in-patients: A 5-year Italian study. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 104(4), 273–279.
- Guo, Y. (2025). Gender differences in the relationship between Big Five personality traits and aggression among physical education students. *Scientific Reports*, 15, 1–8.
- Gülaştı, C., & Yurdadön, E. (2023). Amatör sporcuların liderlik eğilimlerinin saldırganlık düzeylerine etkisi. *Iğdır Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 6(2), 11–23.
- Günay, Y., & Aygün, M. (2023). Üniversite öğrencilerinin spora katılım açısından saldırganlık düzeylerinin incelenmesi. *Research in Sport Education and Sciences*, 25(4), 89–93.
- Haidu, F. A., & Vlaicu, C. (2020). *Psychological theories of aggression – Critical perspective. Journal of Education, Society & Multiculturalism*, 1(1), 61–73.
- Haller, J. (2022). Aggression, aggression-related psychopathologies and their models. *Frontiers in Behavioral Neuroscience*, 16, 936105.
- Hernández-Torrano, D., Ibrayeva, L., Sparks, J., Lim, N., Clementi, A., Almukhambetova, A., Nurtayev, Y., & Muratkyzy, A. (2020). Mental health and well-being of university students: A bibliometric mapping of the literature. *Frontiers in Psychology*, 11, 1226.
- Holmes, M. R., Berg, K. A., Bender, A. E., Evans, K. E., Kobulsky, J. M., Davis, A. P., & King, J. A. (2022). The effect of intimate partner violence on children's medical system engagement and physical health: A systematic review. *Journal of Family Violence*, 37(8), 1221–1244.
- Huesmann, L. R. (2018). An integrative theoretical understanding of aggression: A brief exposition. *Current Opinion in Psychology*, 19, 119–124.
- Iqbal, M., Bardwell, H., & Hammond, D. (2021). Estimating the global economic cost of violence: Methodology improvement and estimate updates. *Defence and Peace Economics*, 32(4), 403–426.
- Ibrahim, A. M., Zaghamir, D. E. F., Alradaydeh, M. F., & Elsehrawy, M. G. (2024). Factors influencing aggressive behavior as perceived by university students. *International Journal of Africa Nursing Sciences*, 20, 100730.
- Kabakuş, K. A., Özen, Ü., & Eygü, H. (2013). Üniversite öğrencilerinin sporda şiddet ve saldırganlık algıları. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi*, 4(7), 323–342.
- Kanwal, S., & Naqvi, I. (2021). Resource control strategies and aggression among university students. *Journal of Behavioural Sciences*, 31(1), 52–74.
- Karasar, N. (2006). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (16. Baskı). Nobel Yayın Dağıtım.
- Kaynak, A., & Tunç, E. (2021). Eğitim fakültesi öğrencilerinin duygusal zekâ düzeyleri ile saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Gaziantep Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5(2), 85–104.
- Kersten, R., & Greitemeyer, T. (2024). Human aggression in everyday life: An empirical test of the General Aggression Model using experience sampling. *British Journal of Social Psychology*, 1–21.
- Kızıltaş, A. (2016). Üniversite öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin yetersizlik duyguları açısından incelenmesi. *Journal of Social Work Education*, 36(2), 359–371.

- Kim, E.-L., Gentile, D. A., Anderson, C. A., & Barlett, C. P. (2022). Are mindful people less aggressive? The role of emotion regulation in the relations between mindfulness and aggression. *Aggressive Behavior*, 48(6), 546–562.
- Koşan, Y. (2015). *Üniversite öğrencilerinin facebook kullanımının narsisizm ve saldırganlık düzeyleri ilişkisinin incelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi].
- Küçük Can, K. (2023). *Ruhsal durumun saldırganlık davranışı üzerindeki etkisinde boş zaman katılımının aracılık rolü* [Doktora tezi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü].
- Madran, H. A. D. (2012). Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği'nin Türkçe formunun geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 24(2), 1–6.
- McConville, D. W., & Cornell, D. G. (2003). Aggressive attitudes predict aggressive behavior in middle school students. *Journal of Emotional and Behavioral Disorders*, 11(3), 179–187.
- McCurry, A. G., May, R. C., & Donaldson, D. I. (2024). Both partners' negative emotion drives aggression during couples' conflict. *Communications Psychology*, 2, 1–16.
- Mutluoğlu, S., & Bulut-Serin, N. (2010, 11–13 Kasım). İlkokul 5. sınıf öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin bazı sosyo-demografik özellikler açısından incelenmesi (Kuzey Kıbrıs örnekleme). *International Conference on New Trends in Education and Their Implications (ICONTE)*. Antalya: Bildiri Kitabı.
- Myburgh, C., Poggenpoel, M., & Cornelius, M. (2020). Predictors of aggression of university students. *Health SA Gesondheid*, 25(3), 1–10.
- Myburgh, C., Poggenpoel, M., & Fourie, C. M. (2020). Predictors of aggression of university students. *Health SA Gesondheid*, 25, 1096.
- Özdamar, K. (2017). *Ölçek ve test geliştirme: Yapısal eşitlik modellemesi*. Nisan Kitabevi.
- Ramish, M. F., Siddique, M., & Laghari, A. R. (2024). Aggressive behaviour in university students: Comparative demographic analysis. *International Journal of Trends and Innovations in Business & Social Sciences*, 2(4), 549–560.
- Samuel, S. (1976). Kim the Lorenzian theory of aggression and peace research: A critique. *Journal of Peace Research*, 13(4), 253–276.
- Sargın, N. (2010). Öğretmen adaylarının çatışma ve şiddete ilişkin farkındalık düzeylerinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 16(4), 601–616.
- Sharma, M. K., & Marimuthu, P. (2014). Prevalence and psychosocial factors of aggression among youth. *Indian Journal of Psychological Medicine*, 36(1), 48–53.
- Sommer, A. B., Viding, E., Barber, M., Ruiz, S., Paskewitz, S., & Hyde, L. (2024). Advancing the science of biosocial transactions related to aggression in children and young people: A brief review and steps forward. *Aggression and Violent Behavior*, 79, 1–10.
- Swanson, J. W., Swartz, M. S., Essock, S. M., Osher, F. C., Wagner, H. R., Goodman, L. A., Rosenberg, S. D., & Meador, K. G. (2002). The social-environmental context of violent behavior in persons treated for severe mental illness. *American Journal of Public Health*, 92(9), 1523–1531.
- Şahin, M. (2014). The internet addiction and aggression among university students. *The Journal of Psychiatry and Neurological Sciences*, 27, 43–52.
- Şahinler, Y., & Ulukan, M. (2020). Spor yapan üniversite öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin incelenmesi. *International Sport Science Student Studies*, 2(1), 16–24.
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2013). *Using multivariate statistics* (6th ed.). Allyn and Bacon.

- Taşdemir, D. Ş., & Demirkan, E. (2022). Spor yapan ve yapmayan ortaokul öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin incelenmesi. *Electronic Turkish Studies*, 17(1), 145–161.
- Thomas, R. A. (2019). College student peer aggression: A review with applications for colleges and universities. *Aggression and Violent Behavior*, 48(5), 218–229.
- Vuelas-Olmos, C. R., Sánchez-Vidaña, D. I., & Cortés-Álvarez, N. Y. (2023). Gender-based analysis of the association between mental health, sleep quality, aggression, and physical activity among university students during the COVID-19 outbreak. *Psychological Reports*, 26(5), 2212–2236.
- Wall, A. E., & Barth, R. P. (2005). Aggressive and delinquent behavior of maltreated adolescents: Risk factors and gender differences. *Stress, Trauma, and Crisis*, 8(1), 1–24.
- Wang, J. E. H., Simon, N. G., Brownstein, M. J., Maibach, H. T., Maibach, J., & Anderson, K. E. (2024). The utility of the irritability scale in Huntington's disease patients with evidence of irritability or aggression. *Parkinsonism & Related Disorders*, 123, 106087.
- Wei, P. (2022). The impact of social support on students' mental health: A new perspective based on fine art majors. *Frontiers in Psychology*, 13, 994157.
- Wright, M. M. M., Kankkunen, P. M., & Jokiniemi, K. S. (2022). Prevention interventions for interpersonal violence occurring under the influence of alcohol: A mixed method systematic review. *Journal of Advanced Nursing*, 79(4), 1247–1266.
- Yaşartürk, F., Akay, B., & Kul, M. (2022). Üniversite öğrencilerinin serbest zaman faaliyetlerine yönelik engel ile baş etme ve saldırganlık davranışlarının incelenmesi. *CBÜ Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 17(2), 216–229.
- Yang, X., Zou, Y., Yin, H., Jiang, R., Wang, Y., & Wang, F. (2023). Differences in aggressive behavior of individuals with different self-construal types after social exclusion in the same cultural background. *Behavioral Sciences*, 13(8), 1–13.
- Yörük, S. (2020). Üniversite öğrencilerinde öfke ve saldırganlığı etkileyen duygu ve düşünceler ile ilişkili faktörler. *JAREN*, 6(3), 561–570.
- Yurttaş, H. (2016). *Spor yapan ve yapmayan üniversite öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin incelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi].